

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES
I SKARABORGS LÄN
TILL
KONGL. MAJ:T
ÅR 1828 AFGIFNE
FEM-ÅRS-BERÄTTELSE.

4.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
1829.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser.

Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Skaraborgs Län till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne Fem-års-berättelse. Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES
I SKARABORGS LÄN
TILL
KONGL. MAJ:T
ÅR 1828 AFGIFNE
FEM-ÅRS-BERÄTTELSE.

4.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
1829.

INNEHÅLL

	Sid.
Underdånig berättelse	3.
1:o Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
2:o Inneväanare.....	8.
3:o Näringarne.....	15.
Jordbruket.....	15.
Boskaps-skötsel.....	21.
Skogarne.....	25.
Bergsrörelsen.....	30.
Jernbruk.....	30.
Manufacturverk.....	31.
Glasbruk.....	32.
Bruk och Fabriker som icke tillhöra Bergsrörelsen.....	33.
Papperbruken.....	33.
Bomulls Spinneri.....	33.
Garfverier.....	33.
Bi-näringsar.....	34.
4:o Politisk författning.....	39.
Kammar-verket.....	39.
Stats-bidragen.....	41.
Policen.....	48.
5:o Städer: Mariæstad, Skara, Lidköping, Sköfde, Hjo och Falköping.....	55.

1:0 *Länets allmänna beskaffenhet.*

Begränsadt af sjöarne Venern och Vettern samt till en del af betydliga höjder, såsom mot Nerike af bergsåsen Tiveden och mot Elfsborgs Län af Halle- och Hunnebergen intill Venern, är landet mera jemnt än bergaktigt och genomskurit af flere större vattu-drag. — Utom de nyssnämde bergen, af hvilka Tiveden hörer till Vadsbo Härad, samt upptager hela gränsen mot Nerike, genom Finnerödja och Udenäs socknar, emellan sjöarne Vettern och Skagern, men Halle- och Hunneberg i Åse härad sträcka sig endast ungefärligen 1 mil från Venern, anmärkas följande berg, såsom mer och mindre betydliga, nämligen: Billingen, som utgör en sammanhängande ås af skiljaktig höjd från södra delen af Vadsbo Härad genom Kåkind, Valle och Gudhems Härad till nära Vartofta härads-gräns, Kongslena berg och åsar, Hvarfs- och Gisseberget, i Vartofta Härad samt Högstena berg i Gudhems Härad, hvilka genom belägenheten anvisa ett sammanhang med Billingen, men äro så väl derifrån, som sins emellan, skilde, genom mel-

lanliggande lägre sträckor, Borgunda berg i Gudhems Härad, Mösseberg i Gudhems och Vilske Härad, Olleberg i Vartofta Härad och Kinnekulle i Kinne- och Kinnefjerdings Härad. Utom Billingen, hvars sträckning är uppgifven, Kinnekulle, som upptager Österplana, Medel- och Vesterplana samt Huseby och en del af af Klefva socknar, och Mösseberg, som innehåller 3,481 tunnland, äro dessa berg hvar för sig föga vidsträkte. Länets största strömmar äro Tidån, som utgår från sjön Stråken i Vartofta Härad, vid gränsen mot Jönköpings Län samt löper genom Vartofta, Kåkinds och Vasbo Härad till Mariæstad der den faller ut i Venern, Lidan, som, från Elfsborgs Län, utgör gränsen emellan Laske, Barne och Kållands Härad å den ena sidan, samt Vilske, Skånings och Kinnefjerdings Härad å den andra, och vid Lidköping faller ut i Venern, Skofteby eller Lill-ån, som, från Hornborga-sjön i Gudhems Härad, går genom Skånings- och Kinnefjerdings Härad samt vid Skofteby, ungefärligen $\frac{1}{2}$ mil från Lidköping, förenar sig med Lidan, samt Norsån, som från Elfsborgs Läns gräns genomlöper Barne, Viste och Åse Härad, och nära Nyböle by i Ås socken faller ut i en vik af Venern, kallad Dættern. I alla dessa strömmar finnas flerfaldiga fall, med dels be-

gagnade, dels obegagnade lägenheter för vattenverk, och endast Lidan kan, från Lidköping till Torpudden, 23,000 alnar, göras segelbar genom upprensning, som också är föranstaltad, efter det anslag af Statens medel, dertill blifvit i Nåder beviljadt. De största sjöarne inom Länet-äro: Unden, Viken, Ymsen, Östen, Lången och Örlen i Vadsbo Härad, samt Hornborgasjön i Gudhems Härad. Från Unden och Viken lemnas vattutillgången för Götha Canal, i hvars sträckning sjön Viken jemväl är belägen. — Härförutan finnas, i synnerhet i Valle Härad, en mängd mindre sjöar och gjörlar, hvilka tillsammans upptaga en icke obetydlig yta, men hvar för sig icke äro af den betydighet att de förtjena särskilt anmärkas. — Landet öster och norr om Tidån, Billingsberget, trakten emellan detta berg och Tidån inom Kåkind's Härad, södra delen af Viste Härad omkring åen Norsån, Kållandsö i Kållands Härad och Thorsö i Vadsbo, jemte Sandhems Pastorat, Bjurbecks och Vistorps socknar i Vartofta Härad samt Götheneds och Forsshems Pastorater i Kinne Härad, äro Länets skogrikaste bygder; men den öfriga delen af Länet måste, då fråga är om ett allmänt omdöme, anses som slättbygd, ehuru äfven der finnes särskilda ställen med skog för busbehof och kanske äfven till afsalu-

— Man kan således antaga att 1,470 hela hemman, med en befolkning af 54,600 personer och, enligt upplysningar, som blifvit hämtade dels af chartan så vidt sådane varit tillgänglige och för öfrigt af Hemmansägarnes uppgifter, en ägorymd af 448,545 tunnland, hafva tillräcklig skog, samt att 3,224 Hemman, med en ungefärlig rymd af 453,961 tunnland och befolkning af 100,663 personer, kunna anses för slättbygd. Häraf visar sig att befolkningen i skogsbyggden väl vid jemförelse af Hemmantalet till och med öfverstiger slättbyggdens befolkning, men är ungefärligen $\frac{1}{2}$ mindre när man beräknar ägovidden, ett förhållande som är en ganska naturlig följd deraf, att Hemmanens områden måste vara vidsträcktare der de inbegripa skogsmarkerne. Jordmånen, i de orter der skog finnes, är för det mesta sandig; men med högst få undantag är den å hela slätlandet af utmärkt god beskaffenhet. På den så kallade Falbygden, i trakten omkring Falköping, i en sträckning af 1 å $1\frac{1}{2}$ mil derifrån, finnas 4 å 5 quarters djup svartmylla och den öfriga slätten består af lera, ofta kalkblandad och alltid bördig, så vidt den icke utmagras och försämras genom dålig brukning. Förré Kronoparken Hillet, i Barne Härad, som för flere år sedan till största delen blifvit upplåten till odling

och nybyggen, är dock, ehuru hörande till slätten, sandig och steril, derföre den också troligen varit tjenligast till skogsplantering, hvilken varit så mycket säkrare verkställbar, som erfarenheten visat att de trakter deraf, som fredas från betning, genast blifva skogbeväxta, och denna anstalt hade varit af ett oberäkneligt gagn för angränsande skoglösa orter, hvaremot de mångfaldige små lägenheterne, hvori parken nu är sönderdelad, ingalunda gifva bergning åt innehafvarne, hvilka derföre allmänt äro utfattige och ligga de angränsande socknarne till last, äfvensom af de större lägenheterne, hvilka blifvit åsatte hemmantal, få äro af den beskaffenheten att deras framtida bestånd såsom hemmansdelar, kan påräknas. Åtskilliga större mossar finnas, hvilka, efter en kostsam vattufledning, kunde odlas och göras fruktbare, och nyttan af en sådan anstalt är visserligen obestridlig, särdeles med afseende å dess verkan till klimatets förbättring; men dessa mossar, hvilka i den år 1822 afgifna berättelsen äro beräknade till 30,000 tunnland, deri de af Vetterns, Tidans och Östens öfversvämnningar besvärade trakterne äro inbegripne, upptaga således ingen betydlig vidd i jemförelse med Länets hela område, och deras verkan på klimatet är icke heller så besvärande, att mera kost-

samma anstalter för förbättringen kunna anses vara påkallade af något särdeles behof. För beredande af innevånarnes bättre bergning och en allmän vinst erbjuder sig mera lönande tillfälle genom förbättrad brukning af den redan uppodlade men vanskötta jorden å Länets slättbygd, af hvars naturliga bördighet man med säkerhet kan påräkna tillräcklig bergning för en vida sörre folkmängd än den Länet för närvarande äger, om dess verksamhet derå rätt användes, och så länge detta viktiga tillfälle är obegagnadt, är det visserligen för tidigt att, med mångdubblad ansträngning, söka framtvinga fruktharhet der naturen synes vägra att lemna den. Landet är så gynnat af de fleste naturförmåner att, om de rätt begagnades skulle Skaraborgs Län af få provinser i Riket öfverträffas i välstånd.

2:o *Innevånare.*

Enligt 1828 års mantals-längder utgör Länets hela folkmängd 155,263 personer, hvaraf äro 81,711 mantalsskrifne och 73,552 mantalsfrie. Vid jemförelse med mantalslängderne för år 1823, visar sig att folkmängden under de 5 sista åren ökat sig med 9,521 personer. Egentligaste orsaken till denna betydliga folkökning äro otvifvelaktigt de talrika bosättningarne, som ske

utan beräkning på annat näringsfång än den arbetsförtjenst som för dagen betingas. Den under de fleste åren tillräckliga tillgången å sådan förtjenst föranleder till dessa vanligast med giftermål förenade bösättningar, och om man hos den sålunda sjelfrådige arbetaren alltid funne en riktig omtanka för framtida bergning, skulle landets förkofran uppenbarligen befordras genom den ökade arbetsflit och sparsamhet som borde vara en följd dels af det ökade behofvet för hustrus och barus försörjning, dels af den efter arbetets mängd rättade belöningen, hvilken hos det lagstadda tjenstehjonet sällan kan komma i beräkning; men ty värr träffar man ingalunda allmänt en sådan omtanka. Hos denna folk-klass inskränker sig näringsomsorgen vanligtvis till dagens behof. Häraf följer att, då befolkningen ingalunda är starkare än att allas verksamhet högt påkallas, uppstegras dagspenningen, under de mera fruktbare åren, till ett pris som lemnar tillgång för uppehälle under flere dagar, som tillbringas i lättja. — Jordbrukaren beröfvas härigenom det nödiga arbetsbiträdet, och de dagsverken som lemnas honom måste han betala med ett belopp, som står i det uppenbaraste missförhållande till värdet af hans production. Deremot under år med knappare skördar och deraf följande höga

priser på födoämnen, förfaller denna folk-klass i elände, och jordbrukaren måste, af slemkraft eller tvunget förbarmande, draga tungan af dess försörjning till råga på bekymret för egen utkomst, af den ringa afkastning jorden gifvit. Efter 1826 års missväxt visade sig under sistlidna år exempel af sistnämde förhållande i hög grad; men efter sistlidne års bättre skörd, och sedan lifsmedlen i följd deraf fallit till ett ovanligt lågt pris, finner man redan hos dagsverksarbetaren fullkomlig förgätenhet af förra årets nöd, högt uppdrifna anspråk på dagspenning och obenägenhet för arbete i den mån uppehållet för dagen derförutan kan åstadkommas. Den mindre ordentliga lefnaden, som följer af detta försörjnings-sätt, föranleder att arbetsförmågan tidigt aftager och ofta upphör hos föräldrarne, innan barnen ännu hunnit den ålder att de sjelfva kunna något väsentligt bidra till sin bergning. Det är derföre i synnerhet af denna folk-klass, som socknarnes Fattigvårds-anstalter betungas med fattig-hjon af så väl äldre personer som värnlösa barn. Då dessa olägenheter otvifvelaktigt i betydlig mån haft sitt ursprung från svårigheten för obemedladt folk af jordbruks-klassen, att med mera bestämdt föremål för sin verksamhet och närings-omtanka, göra sig oberoende af husbände-

väldet, så länge rättigheten till hemmans-
klyfningar och jords afsöndring från Hem-
man, under mera varaktig besittning, var
inskränkt genom förr gällande författning-
gar, bör man hoppas, att de i samma mån
böra minskas sedan denna rättighet vunnit
all önskelig utsträckning genom Kongl. För-
ordningen i detta ämne den 19 December
nästlidet år. Efter det sålunda öppnade
tillfället för förvärfvande af mindre jord-
rymder för bosättningar, torde det synas
mindre betänkligt, att vidtaga directa åtgärder för att motverka den landsförderliga inhyses och backstugusittningen, hvilken derförutan, genom den inrotade vanan, troligen ändock länge skall bibehålla sig.

Utom det anförda sjelfsväldet hos dagsverks-arbetarne, är ingen ting egentligen att anmärka mot folkets lynne och sedlighet, särdeles när man beräknar hvad upplysning och uppfostran som varit allmogens bibringad. Af de med hvarje år utvidgade och förbättrade undervisnings-anstalterne för allmogens barn, är all anledning att hoppas en vigtig förkofran hos det uppväxande släktet, så mycket hellre som allmogens välvilja för dessa anstalter och benägenhet att begagna dem, ganska synbart tilltager.

Att folklynnet i allmänhet är böjdt för laglydnad och samhälls-skick, har vi

sat sig äfven derigenom, att under sistlidna års svåra förlägenhet för lifsuppehälle, stölder och andra brott, af den beskaffenhet som man kunnat befara, att den rådande nöden skulle föranleda, icke mer än vanligt inträffat. I afseende på höjelsen för verksamhet och näringsomtanka röjer sig en betydlig skillnad i folklynnets på skogs- och slättbygden. Då slättbondens hela sysselsättning, genom bristande tillfälle till binäringar, inskränker sig till jordbruket samt afsättningen och förädlingen af dess producter, måste han en stor del af året vara sysslolös, och af brist på tillräcklig skogs-tillgång för byggnad och vedbrand måste han fördraga inskränkta och illa ordnade bostäder, hvaraf följer osnygghet, som visserligen kunde vara mindre än man allmännast träffar den; men genom vanan vid den nödvändiga bristen på en trefflig omgifning, har omtanken på hyfsning så småningom allt mer och mer blifvit qvåld. Från dessa förhållanden härleder sig uppenbarligen den slöghet och liknöjdhet som utmärker slättbyggdens innevånare i jämförelse med skogsbonden, hvars trefsamma bostad och mångsidigare föremål för näringsomtankan gör honom gladlynt, verksam och fyndig. Derföre träffas också välmågan mera allmänt hos skogsboen, ehuru det torde synas som om slättbyggdens vid-

sträckta och af naturen bördiga åkersfält borde vara en rikare källa för välstånd, än de förtjenster skogsboen är i tillfälle att bereda sig. I synnerhet äro slättboens vilkor i allmänhet svaga för närvarande efter den förlägenhet som 1826 års missväxt, i förening med tvenne föregångne års svaga skördar, åstadkommit. Det från staten lemnade understödet för folkets upprätthållande, som troligen derförutan icke kunnat åstadkommas, uppgick för hela Länet, till ett belopp af 321,976 R:dr Banco, och denna skuldsättning, i förening med de mångfaldige, som å andra håll skett, måste nödvändigt falla svår att afbörda, oaktadt endast en tredjedel om året på tre års tid skall utgå. Af första tredjedelen, som redan vid sistlidna års slut bordt vara erlagd, återstår ännu 15,050 R:dr B:co. Denna återstod är visserligen betydlig, men det är icke destomindre förundransvärdt att betalningen kunnat åstadkommas så vidsträckt som skett, när man besinnar dels de betydliga skuldsättningarne hos enskilda Borgenärer som betingat mera skyndsamt betalning, dels, att spannmålen, den enda salu-artikel som egentligen varit härtill att påräkna, genast efter sistlidna års skörd föll till ett pris ungefärligen motsvarande $\frac{1}{3}$ af det, hvarefter den på borgen tagne spannmålen skall betalas, och sedermera allt

hittills varit i fallande. Den yttersta ansträngning för den förfallna skuldens afbördande, har också uppenbarligen ägt rum, ehuru de executiva åtgärderna varit, enligt Kongl. Maj:ts särskilta Nådiga förordnande, inskränkta, så att hvarken hemmansdelar, växande grödan eller för jordbruket oömbärlige dragare blifvit försålde för betalning af undsättnings- spannmål, derest icke sådane tillgångar tillika varit, för andre skulder utmätte. Emellertid visa sig de uppenbaraste anledningar till farhåga att jordbrukarne å slättbyggden i allmänhet icke uthärda en lika ansträngning för de återstående $\frac{2}{3}$:delarne af betalningen och att de endast genom ytterligare mildring i betalnings-vilkoren, kunna räddas från undergång. —

Om jordbruket handhades med all den omtanka och grannlagenhet, som detta yrke kräfver i ett land, hvars innevånare hufvudsakligen endast derigenom kunna beredas bergning och välstånd, så vore närvarande arbets-tillgången troligen icke tillräcklig; men i anseende till det bruknings-sätt som allmogen antagit, saknas visserligen icke erforderligt antal arbetare, fastän deras verksamhet och tillgänglighet för jordägaren, enligt hvad förut blifvit nämndt, är på ett för honom ofördelaktigt sätt, beroende af priserna på lifsmedel. Sistlidet

år, då spannmålen betaltes oerhördt dyrt, öfverhopades man af folk, som sökte arbete mot ganska låg dagspenning; men i år, då en tunna Råg köpes för 5 à 6 R:dr Rgs, äro arbetarne svåra att betinga och dagspenningen motsvarar oftast värdet af 4 kappar Råg.

3:o Näringarne.

Jordbruket. Åkerjorden indelas allmännast i två gårdar, deraf det ena besås och det andra trädes, utom någon mindre del deraf, som begagnas till ärtsäde. De åkerfält som sålunda brukas äro vanligtvis i förhållande till fodertillgången, så vidsträckta att endast omkring $\frac{1}{5}$ af såningsgårdet kan gödas och sås med höstsäd, derföre den öfriga delen deraf bär vårsäd; men på den egentliga slättbyggden sträcker sig ändock detta brukningssätt icke längre än till den så kallade hemjorden eller den som närmast omgifver bostäderna. Den mera aflägsna jorden, besås endast med Hafre utan att någonsin gödas. På en del ställen trädes väl äfven denna jord hvartannat år, men det är lika vanligt att Hafre-sådden oafbrutet fortsättes årligen, tills jordens frukbarhet är alldeles uttärd, då marken utlägges till bete. Den sålunda svårast misshandlade jorden uppgår för Länet till

65,123½ tunnland, hvaremot hemjorden vid de Hemman hvartill hafrejorden hörer, utgör 47,970½ tunnland. Det är ändå icke endast af brist på gödning som jorden lider. I följd af fodertillgångarnes missförhållande till åkrens vidd, är äfven antalet af dragare otillräckligt, derföre också åkren måste blifva otillräckligt körd och arbetad. Dikning verkställes sällan, utan det om höst- och vårtiden samlade vattnet får kvarstanna på åkrarne, som än ytterligare deraf utmattas. Med en sådan jordens behandling måste skörden alltid blifva svag, och då derjemte vårsäden mindre än höstsäden uthärdar de nu vanliga torra somrarne, är den ofta blottställd för fullkomlig förstöring.

Häriifrån härleder sig jordbrukarens på den orten närvarande svåra belägenhet, hvilken under lång tid förberedd, i synnerhet utvecklats genom missgynnsamma skördar åren 1824 och 1825, samt fullkomlig missväxt året 1826. I Vadsbo, Kåkind, Vartofta, Kinne och Kinnesjerdings Härad, sås mera höstsäd, som mindre äfventyrar verkan af sommartorkan, derföre också jordbrukarnes vilkor här äro vida bättre. I dessa Härad, äfvensom vid många Herregårdar, är åkerjorden indelad i 3:ne gårdar, deraf besås ett med höstsäd
och

och ett med vårsäd, men det tredje trädes. Circulationsbruk finnes på åskilliga ställen hos Ståndspersoner, samt äfven hos en del allmoge, synnerligast i Vadsbo och Käkinds Härad. I dessa orter har allmogen lemnat en tillfredsställande uppmärksamhet åt possessionaternes exempel, och en del af de sistnämde hafva, genom enskilda uppoffringar, förmått de under deras egendomar lydande arbetsbönder, att vid Hemmannen odla foderväxter, hvaraf de alltid funnit vinst, äfvensom den sjelfägande allmogen med mera benägenhet omfattat exemplet då det blifvit gifvet af dess vederlikar. Men på slättbygden finner man bland allmogen mera sällan detta brukningssätt, ehuru det der, med afseende å jordens beskaffenhet, vore tjenligast, och jordbruket på den orten troligen endast derigenom kan upphjelpas. Härtill fordras likväl att de stora bylagen måste sprängas, genom skiften och utflyttningar. Denna anstalt har visserligen redan i betydlig mån fortgått, då inom Länet 750 Hemman äro enskiftade, men mycket återstår att dermed uträtta, och vid många af de redan för flere år sedan enskiftade bylagen, har den dermed åsyftade jordbruks-förbättringen, i brist på nödige förlager, föga kunnat tillvägabringas. Kongl. Maj:t har också

täckts omfatta denna angelägenhet med särdeles Nädig omvårdnad, dels genom anslaget till understöd för de, till följd af skifte, utflyttande Hemmansägarna, dels genom tillåtelsen, att fördubbla detta understöd för dem som efter skiftet införa den ofvannämde jordbruks-förbättringen. Sedan jag emottog Kongl. Majt:s Nädiga skrifvelse derom den 16 Maji sistlidet år, hafva för $8\frac{5}{8}$ enskiftade Hemman, ökad utflyttningshjälp i uppgifne ändamål, blifvit utbetaldt till belopp af 3,386 R:dr 20 sk. 3 r:st, emot Hemmansägarnes förbindelser att införa ordentligt vaxelbruk, efter dertill för hvarje Hemman särskilt uppgjorde detaillerade planer, utvisande bestämdt hvad arbete som i detta afseende bör ske hvarje år. Såsom kontroll härå är i Hemmans-ägarnes förbindelser föreskrifvit att deras arbete skall årligen besigtigas och vid minsta befunnen efterlåtenhet deri, hela det för förbättringen erhållne understödet återbäras, hvarföre borgen är ställd. Det anslag för nästlidet år, som jag ägde hertill använda, var icke tillräckligt för alla som på förrberörde villkor anmälte sig till delaktighet deraf; men för innevarande år har Kongl. Maj:t täckts i Näder tillöka anslaget, och af den berägenhet för anstalten som redan visat sig hos allmogen, bör jag hoppas, att den icke skall sakna framgång. Länets Hushåll-

nings-Sällskap har också åt samma föremål egenat den så kallade Ehrenborgska belöningen, hvilken årligen utgör 66 R:dr 32 sk. B:co af räntan för den fond som blifvit samlad till en minnesvård öfver Länets förre vice Landshöfdinge, nu aflidne Justitiæ-Ombudsmannen och Riddaren Ehrenborg. Dess allmänna föremål är att uppmuntra anstalter för intellectuel bildning och sedlighet, eller framkalla något allmänt nyttigt oeconomiskt företag, allt efter Hushålls-Sällskapets närmare bestämelse för hvarje år särskilt. För sistlidne år var belöningen utfäst till den af allmogen som vid något å Länets slättbygd beläget Hemman, vidtagit de kraftigaste och till ändamålet säkert ledande anstalter för tillvägabringandet af ett riktigt förhållande emellan höst- och vår-säde samt foderproduction. Belöningen tillerkändes en Hemmans-ägare från Stenbrona i Sahleby af Skånings Härad, och dess bestämmelse är för innevarande år bibehållen oförändrad. Dock kan, genom dessa inskränkta, ehuru välgörande uppmuntringar, förbättringen endast långsamt befordras. Målet är så vidsträckt att dess närmande i något mera synbar mån, fordrar kraftigare understöd, helst, om man också vill förutsätta den bästa vilja hos innevävarne, hvilken man visserligen icke hittills funnit anledning att

betvifla, skulle de flestes ansträngningar, utan sådant understöd, blifva föga verksamma, i deras närvarande utblottade, belägenhet.

Sädesslagen, som odlas inom Länets, äro Hvete, Råg, Korn, Blandkorn, Hafra, Ärter, Bönor och Vicker, i olika proportion på olika orter. Korn odlas föga i norra delen af Länets, men deremot mera än Råg på svartmyllan å Falbygden. Potatoes-odlingen inskränkes merendels till husbehof, och kan icke med förmån idkas å slättbygdens lerjord, hvilket i betydlig mån bidrager att göra missväxten å andra säden på denna ort så mycket mera tryckande. Lin utgör en hufvudsaklig production i Länets norra och östra delar, men Hampa odlas på få ställen. Tjenlig jordmån för sistnämde odling saknas likväl icke, men af befarad brist på afsättning anser man den icke lönande. Väl vårdade Trädgårdar finnas vid alla större egendomar, men afsättningen af deras producter, är icke förmånlig, helst den hufvudsakligen borde påräknas i Städerna, hvarest allmänt finnes Trädgårdar i det närmaste tillräcklige för innevanarnes inskränkta antal.

Under de 5 sistförflutne åren har Länets sädes-production icke ökat sig i samma mån, som under de förutgångne åren. Under sistnämde period voro sädesprisen

höga och afsättningen lätt. Spannmålen beredde således landtmannen den högsta vinsten, och han ifrade derföre, att för production deraf bereda så mycket af sin jord som var möjligt, utan någon någon beräkning, huru detta bruknings-sätt kunde för framtiden äga bestånd. Det måste likväl snart visa sig, att sädesåkern, utan motsvarig fodertillgång, och deraf beredde gödningsämnen, icke kunde bibehålla sin fruktbarhet, och de årligen fallande prisen å spannmålen nedstämde dessutom hågen för frambringandet af denna vara. Flerre hafva derföre hörjat att återföra ett riktigt förhållande emellan foder och spannmåls-tillgångar, hvarpå landthushållningens bestånd i allmänhet beror. 1823, 1824 och 1825 årens skördar lemnade visserligen öfver hufvud öfverskott för afsalu till angränsande Län, men det var icke betydligt under de två sistnämde åren, då skörden på slättbygden var svag. År 1826 var skörden på långt när icke tillräcklig för behofvet, men det påföljde året, var den så öfverflödigt att, oaktadt de oerhördt nedsatte prisen, afsättning saknats för hvad som funnits öfrigt att afyttra, sedan behofven varit fyllda:

Boskaps-skötsetn. Enligt hvad jag förut yttrat, är, på de flesta ställen, fodertillgången icke svarande mot den i bruk

varande åkervidden, ehuru missförhållandet på en del orter under sednare åren minskats betydligt, och man hoppas, att det än ytterligare skall afhjelpas genom anstalter, som äro vidtagne och kunna tillvägabringas. Den anledning till spannmåls-productionens uppdrifvande på ängs-skötselns bekostnad, som man förr hämtat från de höga spannmålsprisen i jernförelse med prisen å Ladugårds-producter, har åtminstone alldeles upphört, ty de sednare äro nu proportionaliter mera värde än spannmålen och afsättas äfven lättare än den. Stallfordring under hela året nyttjas sällan, ehuru betestillgången på de fleste orter är svag. Många Hemman hafva ingen annan betesmark än de angränsande Krono-parke och Allmänningarne, och på slättbygden består den egentligaste betestillgången i trädet och sådan mark som, efter många års Hafreskörddar utan gödning, icke vidare kan gifva ens den ringa afkastning, man af den så kallade Hafre-jorden kräver, och därför, liksom öfvergifven, begagnas till bete, hvilket likväl der är ganska svagt. Den Boskap som man vanligast finner hos allmogen är väl icke af något särdeles godt slag, men likväl jemförlig med allmogens kreatur i andra provinser. På slättbygden äro kreaturen allmännast mycket små, men detta härrör icke af säm-

re race, utan af dålig fodring och ännu sämre sommarbete, hvilket synes deraf, att ungreaturen, som skogsbonden om hösten köper från slättbygden, blifva vanligen, efter ett års vistande i skogsbygden, större och vackrare än de som der äro uppfödde. Försök som blifvit gjorde att förbättra racerne, genom införskrifning af Hollänsk och Engelsk boskap, hafva verkat fördelaktigt på Ladugårdarne vid större egendomar, men allmogen har icke kunnat draga någon särdeles fördel deraf, ty Engelska och Holländska Boskapen fordrar mera och starkare föda, än som kan åstadkommas vid Bond-Hemman här i Länet, i deras närvarande skick. Efter de underrättelser man erhållit och hvilka grunda sig på den erfarenhet som vunnits vid Fredrichsborg i Danemärk, skulle Tyska Boskapen, såsom lättfödd, vara den bäst passande för detta Län.

Till Ladugårds-skötseln bidrager betydligt brännvins-bränningen, ehuru den öfvas mindre här än i andra provinser, emedan man ännu icke allmänt antagit bruket att dertill använda Potatoes. Detta understöd är också för Ladugårds-skötseln nödvändigt, under närvarande förhållanden; men det är likväl ostridigt att Ladugårdarnes bestånd och förkofran kunde därför utan ändamålsenligare beredas genom ökad

foder-production, hvartill dock fördras på de fleste ställen en alldeles förändrad hushållning, hvilken först efter flere års förlopp kan tillvägbringas; och således skulle ett förbud mot bränvins-bränning för tillfället sätta mången landtman i en svår förlägenhet. Såsom medel att befordra en ökad consumption och följaktligen lättare afsättning af spannmålen, åstadkommer bränvins-bränningen endast för tillfället en fördel, som motväges af spannmåleus afsaknad vid inträffande missväxter eller knappare skördar, och långt ifrån att befordra något varaktigt välstånd, kan den snarare anses motverka det, i synnerhet genom den osedlighet, hvartill den ymniga bränvins-tillgången föranleder.

Af farsoter bland Boskapen visar sig vanligast den så kallade sommar-sjukan, som lärer vara detsamma som Mjältbrand, ehuru i lindrigare grad. Förödelser deraf har icke varit vidsträckt, ehuru känbar enskilt för dem som den träffat. På skickliga Djurläkare är, i de spridde orterna, af Länet verkligen brist, så att Veterinair-Inrättningen i Skara måste merendels anlitas vid påkommande behof. Vid denna Inrättning, som af framlidne Professoren Hernqvist blifvit grundlagd och försedd med betydliga understöd, saknas väl icke sakkunnigt biträde för Boskaps-sjukdomars

botande; men Inrättningens gagnelighet har likväl under sednare åren varit betydligt inskränkt, derigenom att dess Föreståndare, som tillika är förste Läraren, varit under en längre tid anställd till tjenstgöring på annan ort, med bibehållande af den på Inrättningens stat anslagne lönen, så att hans plats icke kunnat med annan man ersättas.

Skogarne. Inom Länet finnas både Krono-Parker, Krono-Allmänningar, Recognitions-skogar till Forssviks, Årås, stora och lilla Lassåna, Aspa och Åboholms Bruk samt enskilda skogar. I afseende på Krono-Parkarne Kinneskogen och Vahran i Kinne Härad äro förändrade regleringar, efter de i Kongl. Kammar-Collegii Circulair den 14 April 1824 bestämde grunder, uppgjorde och fastställde. Efter dessa regleringar äro af Kinneskogen bibehållna för Kongl. Maj:ts och Kronans räkning $4,044\frac{1}{2}$ tunnland, upplätne till skogs och betesmark åt angränsande Hemman $3,643\frac{3}{4}$ tunnland samt afsatte till försäljning 1,402 tunnland. Af Vahran, hvars hela omfång utgjort 602 tunn- 8 kappland, äro endast 54 tunnland upplätne till angränsande Hemman, och återstoden för Kronans räkning bibehållen. Så väl det för Kronan bibehållna området, som den till enskilda Hemman upplätne marken äro behörigen utstakade, hvarefter

indelning af det förra för hushållning efter Forst-systemet dels är verkställd och dels nu pågår samt ofelbart under året fulländas. Indelningen och skattdelningen af salutrakterne på Kinneskogen, förbehållas också nu. Under innevarande och de 2:ne nästföret gångne åren, har skogs-sådd blifvit verkställd å Kronans befallne trakter af så väl Kinneskogen som Vabran, hvarjemte den sjelf-sådde skogens fortväxt är fredad genom inhägnader der behofvet dem påkallat samt tiden och tillgångarne det medgifvit. Förslag till sådane regleringar äro dessutom för 15 andra Krono-Parker uppgjorde och nu beroende på pröfning, hvarjemte undersökning för reglering af trenne Parker äro utsatte att i nästa månad företagas, och efter fulländad handläggning deraf återstår för sådan åtgärd ingen mera Krono-Park än Billingen, som likväl är ganska vidsträckt, och hvars gränser till en del ännu äro beroende af oafslutade rättgångar. I afseende på Allmänningarne är hemställan gjord, huru vidsträckt de böra anses vara af samma egenskap som Krono-Parkerne, eller utgöra Lands- eller Härads-Allmänningar, och efter föregången pröfning af denna fråga kommer att med Allmänningarne i föreskrefven ordning förfaras. De åtgärder med Recognitions-skogarne, som genom Kongl. Kungörelsen den

4 Februarii 1811 blifvit föreskrifna, i afseende på bestämmande af anslag till derå belägne Stubbe- och Röjsellräts Hemman och lägenheter samt Brukens behof af skogarne, äro fulländade, äfvensom skattläggningar derefter skett, men för närvarande beror på Kongl. Kammar-Collegii pröfning.

De enskilte skogarne äro merendels skiftade emellan de Hemman som de tillhöra, och de begagnas, åtminstone af allmogen, i allmänhet utan egentelig beräkning på framtida bestånd. I de orter der tillgången är någorlunda rik, beräknar Bonden vid afsalu, sällan något värde af sjelfva skogen, utan anser sig belåten då han får det å skogs-effecterne använda arbetet constant betalt. Således säljes skogs-effecter på torgen i Skara och Falköping, som omgifvas af en skoglös ort, för ett pris som endast motsvarar transporten och upphuggningskostnaden. De skogstrakter, hvilka, såsom ansedde för sockneskogar, vunnits från Kongl. Maj:t och Kronan, och derefter blifvit delade mellan enskilte, äro till stor del svårare medfarne än Kronans behållne skogar ehuru dessa blifvit mycket härjade af skogseldar och åverkningar. Bröten till exempel, som år 1816 vanns till Amnæ Härad's och Lyrestads socknar, och förut skall varit beväxt med vacker skog, är efter delningen derå, i det närmaste nerhuggen

och af hvad som sistlidit år afvittrades från Krono-Parken Kinneskogen till skogsfång och mulbete för angränsande Hemman, äro redan på första vintren, betydliga sträckor afröjde och beredde till svedjeland. Denna vanvård om skogarne kan deremot icke tillvitas Länets ståndspersoner i allmänhet, af hvilka flere använda utmärkt omtänka för skogens bestånd och förkofran. Det genom anstalten å Kronoskogarne, införda exemplet med skogens indelning till trakthuggning, har också icke alldeles saknat efterföljd, ty Commerce-Rådet och Riddaren Santeson har låtit verkställa en sådan indelning af skogen till dess egendomar på Thorsö och Bromö och det lærer vara beslutat af Forsviks Bruks Bolag, att med sine skogar vidtaga samma anstalt. Hägnader af stenmur och jordvall användas väl temligen vidsträckt, men jordvallen har, till följd af felaktighet vid anläggningen, varit ovaraktig, derföre benägenheten att begagna den, aftagit. Detta stängselsätt är likväl nödvändigt för jordbrukets förkofran på slätthygden och äfven för öfrigt, i den mån skogstillgångarne aftaga, och bristen kan icke ersättas med stenmurar, såsom ganska kostsamma och dessutom på många orter, af brist på sten, omöjliga att åstadkomma. Man har derföre från Skåne, der jordvallarne i många år

visat sig varaktiga, förskaffat sig underrättelse om sättet att anlägga dem, och de försök härmed, som i denna orten blifvit gjorde, visa att jordmånens beskaffenhet ingalunda utgör något hinder för denna anstalt, hvars vidsträcktare och fördelaktiga framgång, man således har anledning att hoppas. Till besparing af skogs-effecter, begagnas också byggnader af lera och obrändt Tegel. Det sistnämnda byggnadsämnet har likväl visats vara föga användbart. Efter en kort tid rämna murarne, då Teglet icke är nog fast att kunna sammanhållas af murbruket; men lerhusens varaktighet är af erfarenheten bekräftad, och äfven i alla andra afseenden har man funnit dem ganska förmånliga. Uppmuntringar, att till stängsel och byggnad begagna skogsbesparande ämnen, hafva icke saknats. Bonden Johannes Jonsson i Böljan Hassellösa har, utom särskilt belöning för ett vid hans Hemman uppfördt lerhus, årligen i tre års tid åtnjutit 33 R:dr 16 sk. B:co såsom vedergällning för undervisning åt sina grannar om detta byggnads-sätt; och för uppförde lerhusbyggnader samt anlagde stenmurar och jordvallar, vid enskiftade Hemman, hafva såsom belöningar under de fem sistförflutne åren, till 20 personer blifvit utbetalte 2,089 R:dr 19 sk. 4 r:st, oberäknadt att de, som utflyttat till

följd af Enskiftet och uppfört de nya åbygg-
naderne af sten eller lera alltid erhållit
utflyttningshjelpen fördubblad.

Bergsrörelsen. Ingen Grufva finnes
inom Länet.

Jernbruk äro:

i Vadsbo Härad. *Skagerholm* med 2:ne
Ämneshammare 999 Skep-
pund smide, 25 arbetare
och tillverkning af 18,000
R:drs värde.

Sätra med 2:ne Ämnes-
hammare, 1,100 Skep-
punds smide, 28 arbe-
tare och tillverkning af
19,800 R:drs värde.

Forsvik med 1 Ämnes-
hammare, 928 Skeppunds
smide, 24 arbetare och
tillverkning af 16,700
R:drs värde.

Åboholm med 1 Ämnes-
hammare, 800 Skeppunds
smide, 20 arbetare och
tillverkning af 14,400
R:drs värde.

Lagerfors med 1 Äm-
nes-hammare, 867 $\frac{1}{2}$ Skep-
punds smide, 22 arbe-
tare och tillverkning af
15,600 R:drs värde.

i Käkinds Härad. *Åreberg* med 1 Ämneshammare, 600 Skeppunds smide, 16 arbetare och en tillverkning af 10,800 R:drs värde.

i Vartofta Härad. *Tidaholm* med 6 arbetare och en tillverkning af 2,000 R:drs värde.

Ryfors med 23 arbetare och en tillverkning af 6,000 R:drs värde.

Manufacturverk.

i Vartofta Härad. *Annæfors*. 2 Knip-, 2 Spik- och 1 Räckhammare, med 7 arbetare och 6,000 R:drs tillverkning.

Kjellefall. 1 Kopparhammare, med 4 arbetare och 1000 R:drs tillverkning.

Tunarp en Kniphammare, med 2 arbetare och 300 R:drs tillverkning.

Slättäng en Kniphammare, med 3 arbetare och 500 R:drs tillverkning.

Kjellebäcken. En Kniphammare, med 2:ne arbetare och 300 R:drs tillverkning.

Alunbruk äro:

Multorp i Kåkind's Härad, med 76 arbetare och 8,900 R:drs tillverkning.

Hönsäter i Kinne Härad, med 62 arbetare och 10,800 R:drs tillverkning.

Carlsfors i Vadsbo Härad med 125 arbetare och 19,800 R:drs tillverkning.

i Vartofta Härad. *Oltorps*, med 50 arbetare och 7,200 R:drs tillverkning.

Kaflås, med 80 arbetare och 14,400 R:drs tillverkning.

Glasbruk äro:

Bromö i Vadsbo Härad med 36 arbetare och 50,000 R:drs tillverkning.

Jernbruken drifvas till största delen med egen skogstillgång, och har icke saknat tillgång på köpkol, i den ringa mån behofvet hittills påkallat den, men den långväga forslingen, så väl af rudimaterier som tillverkningen inskränker den behållna re-
 venuen betydligt. Conjunctionen för afsätt-
 ning

ning af Alun har under de sednare åren varit mindre fördelaktig, men Bruken hafva icke destomindre blifvit drifue med oförändrad fart. — För Glasbruks-tillverkningen har afsättningen varit destomera förmonlig. Vid dess bedrifvande har också ingen omtanka blifvit sparad.

Bruk och Fabriker som icke tillhöra Bergsrörelsen, äro:

Papperbruken: Chatrinæfors vid Mariæstad med 7 arbetare och 4,600 R:drs tillverkning.

Carlsfors, likaledes vid Mariæstad med 8 arbetare och 6,500 R:drs tillverkning.

Gustafs Bruk i Kåkindes Härad, med 2:ne arbetare och 350 R:drs tillverkning.

Bomulls Spinneri, Tidadahl, i Vadsbo Härad med 15 arbetare och 1000 R:drs tillverkning.

Garfverier med Berdning på Engelska sättet. } *Nyrud* i Vadsbo Härad med 5 arbetare och 300 R:drs tillverkning.

Blombacka i Skånings Härad med 7 arbetare och 500 R:drs tillverkning.

Den olika tillverkningen vid Pappers-Bruken kan icke härleda sig från locala förhållanden eller olika tillgång å lump, utan måste ensamt bero af verkens olika vidd och fullkomlighet och den mer eller mindre drift hvarmed de handhafvas. — Förmånlig afsättning för papperet saknas icke, och brist på lump kan eller icke anses vara för handen, fastän insamlingen deraf fordrar vidsträckta anstalter. — Vinsten af Bomulls-spinneriet beredes väsendtligast genom Parcums-tillverkning af Bomullsgarnet, hvilket mindre än Parcum kan afsättas. Tillverkningen vid Lädergarfverierne sträcker sig föga till afsättning å aflägsnare orter, utan är egentligen inskränkt till de omgifvande trakternes behof.

Bi-näringar. Fiske idkas med förmån af innevånarne å de i Venern belägne Öarne Thorsö och Kållands-ö, samt vid en del af stränderne vid denna sjö så väl som vid Vettern och Ymsen. De öfriga af Länets mångfaldiga sjöar äro föga fiskrika och fångsten der kan icke anses öfvas vidsträcktare än till husbehof. I nästan alla Länets skogsbygder beredes Beck och Tjära, som likväl endast till någon mindre del afsättes utom Länet, men för öfrigt inom Länet användes. Kolning utgör också en bi-närning i dessa bygder, som inskränker sig till behofvet för Länets Städer samt Bruk och

Smedjor i orten. Stenhuggning och Kalkbränning idkas af innevånarne på Kinnekulle, hvilkas fördel deraf minskats sedan afsättningen af Kalksten och Alunskiffer till Götha Canal upphört, men yrket fortsättes dock med hjälplig vinst. Äfven på Billingen, Mösseberg och Hunneberg idkas detta yrke fastän i ringare mån. Vid Lugnås i Kinne Härad och Timmersdahla i Vadsbo finnas Qvarnstensbrott af hvilka det förra är ganska betydligt och är för ortens innevånare en vigtig näringsgren, men skulle, med mera skicklighet i behandlingen, blifva vida förmånligare, i anseende till stenartens utmärkt goda beskaffenhet och den tillräckliga tillgången derå. Värdet af Qvarnstenar som här årligen utbrytas och tillhuggas, kan med säkerhet beräknas till 6 à 7000 R:dr B:co och afsättning saknas aldrig. Qvarnstensbrottet vid Timmersdahla är deremot af föga värde och gifver på sin höjd 2 à 300 R:dr årlig inkomst. Salpeter-beredningen har fortfarit i de orter der den förut varit vanlig och levereringen af denna vara uppgick för sistlidne år till 777 L:℔ 20 Lod. Linneväfnader tillverkas och afsättas till betydlig mängd af skogsbygdens innevånare, särdeles i norra och östra delen af Länet. Ylleväfnaden deremot tillverkas föga mer än för husbehof. Förtjenster med foror af köpmans-

gods och bruks-effecter hafva väl minskats genom ökad begagnande af sjötransporter, men de fortfara dock ännu i den mån att de kunna räknas till bi-näringarne. Om också dessa förtjenster hafva ett mindre fördelaktigt inflytande på jordbruket, måste man likväl erkänna att i en tidpunkt då Landtmannens hufvudproduction, spannumålen, är i det närmaste oafsättlig, kan han icke undgå att med benägenhet omfatta hvarje tillfälle att bereda sig contanta inkomster, för de nödvändige utgifternas bestridande. För öfrigt hör till Länets bi-närningar förfärdigandet af flere slags redskap, åkdon och kärl af träd dermed skogsbygdens innevånare till afsättning å slättbygden, sysselsätta sig, synnerligast vintertiden. Om någon af dessa bi-näringar skulle kunna anses vara mindre enlig med ortens läge och natur-tillgångar, vore det otvifvelaktigt Salpeter-tillverkningen, hvaraf vinsten hufvudsakligast beredes genom den kostnadsfrie vedtillgången medelst utsyning från Krono-skogarne. Det är således troligt, att ehuru tillverkningen hittills nästan årligen ökats, skall den snart aftaga och kanske alldeles upphöra, när berörde förmon försvinner till följd af den förändrade regleringen af Kronans skogar som är anbefalld. Endast för Qvarnstensbrottet vid Lugnås är inkomsten, genom afsättning till

andra Län möjlig, att i någon mån beräknas. Denna afsättning utgör med säkerhet $\frac{2}{3}$ delar af tillverkningen och inkomsten kan således antagas till åtminstone 4000 R:dr Banco. De öfriga bi-näringarne äro antingen mindre betydliga, eller ock delade på så mångfaldige händer att hvarje försök till beräkning af afsättningens belopp på särskilda orter, skulle vara förgäfves.

Handeln inom Landet idkas med spannmål, kreatur och andra landtmanna-producter, som införes dels till Städerna särdeles om Marknaderne, dels till Landtmarknaderna, äfven som vanligen hvarje Lördag vid Udenäs och Hofva Kyrkor, spannmål hålles till salu för dessa begge Församlingars behof. Skogs-effecter så väl till ved, som byggnadsvirke säljas jemväl i Städerna nästan dagligen. Afsättnings-orterne för Länets spannmåls-production, utöfver hvad som inom dess gränser användes, fortfara att vara Vermland, Småland och Elfsborgs Län, ehuru med nästan årligen minskad afgang. Enskilte Spannmålshandlare finnas få i orten, och inga med rörelse af särdeles vidsträckthet. Man borde väntat att speculationen skulle riktat sig åt detta yrke, särdeles sedan det af Staten, genom Allmänna Magazins-Inrättningen förut bestridda uppköpet af spannmål, upphört; men den har blifvit motver-

kad af 1826 års missväxt, hvarförinnan den
 enskilde spannmålshandeln icke hunnit nog
 stadga sig för att i någon betydlig mån
 kunna afhjelpa det då inträffade utomor-
 dentliga behovet, efter hvilket spannmåls-
 priserna varit så vacklande, att handeln
 med spannmål hittills visat sig ytterst äf-
 ventyrlig. Länet är särdeles gynnadt af
 communicationer, så väl till lands som sjös,
 såsom omgifvet af sjöarne Venern och
 Vettern, samt genomskurit af Götka Canal
 och mångfaldiga landsvägar. En landsväg
 för communication med Nerike emellan
 Udenäs och Aspa har upphört, att såsom
 sådan underhållas, och i stället anlägges
 nu enligt Kongl. Maj:ts Nådiga förordnan-
 de, en landsväg från Udenäs förbi Åbo-
 holm till Siratorps Bruk i Nerike, hvarige-
 nom tillika vinnes det ändamål som varit
 åsyftadt med en tillämnad ny väg-anlägg-
 ning från Udenäs förbi Sätra och Elgerås
 åt Hofva, hvilken anläggning till följd här-
 af blifvit inställd. För upprensning af Åen
 Lidan, till befordrande af segelfart emellan
 Lidköping och den sädesrika orten på om-
 kring en mils afstand derifrån, äro af Ström-
 rensnings-fonden anslagne medel och nö-
 dige undersökningar äro anställda såsom
 förberedelser till upprensningen, hvaraf
 verkställigheten beror på föranstaltande af
 Stor-Amiralitets-Embetets 3:dje afdelning.

Utom Marknaderne i Länets Städer hållas sådane vid Rödesund och Hofva 2:ne gånger samt vid Slättäng trenne gånger om året. Derjemte hållas af gammal vana, sammankomster för handel och varubyte å åtskilliga andra bestämda tider och ställen merendels dagarne före de större Marknaderne, och då dessa, så vidt de inskränka sig till lofgifven handel med landtmannaproducter, hvarken äro olaglige eller skadlige; har intet hinder dertföre blifvit lagdt i vägen; men då man af denna vana synes hafva tagit sig anledning att, särdeles å slättbygden, bilda flere nya så beskaffade Marknader, hvilka synts hafva för föremål mera att befordra förströelser än handel, har Krouo-Betjeningen blifvit antydd att genom den noggrannaste vaksamhet och åtal för alla förbrytelser, som vid desse sammankomster kunna förefalla, motverka det olagliga ändamålet dermed.

4:o Politisk författning.

Kammar-verket. Under de sist förflutna fem åren äro skattlagde Nyhemman till 15 mantal samt 1,194 st. andra å Kronans skogar upptagne lägenheter, som icke kunnat åsättas Hemmantal, 58 Qvarnar och 31 Sågar; hvaremot ur Kronans räkenskaper försvunnit 82 tunnor $12\frac{1}{5}$ kappars Rän-

te-spannmål af Husbehofsqvarnar, som förut varit skattlagde, men till följd af Kongl. Kungörelsen den 17 Februari 1824 blifvit från skatten befriade. Hemmansklyfningar har icke under denna tid i någon märkbar mon till eller aftagit. Verkan af Kongl. Förordningen den 19 December sistlidna år, i detta ämne och om jords afsöndring från Hemman, har ännu icke hunnit visa sig. Storskiftes-delningar hafva mindre ofta förekommit, i den mån Enskiften fortgått, enligt hvad jag förut i denna berättelse anført. Endast i afseende på Tidans sänkning till förekommande af öfversvämning å angränsande ägor, har fråga varit om undanrödjande af Vattu-verk, som ansetts genom uppdämning befordra öfversvämningen; men efter vidsträckta undersökningar om sänkningens möjlighet och dertill erforderliga anstalter, hafva jord-ägarne, som skolat draga fördel af företaget, förklaratsig anse det mera kostsamt än att det för närvarande kunde af dem bestridas, hvadan Kongl. Maj:t, på skedd underdånig hemställan, i Nåder förordnat att ärendet tills vidare må dervid bero.

Sjelfägande Jordbrukare äro 14,525, samt Arrendatorer och Brukare 6,200. Rusthålls-stammars och Augmenters till Rustningen anordnade Räntor, utgöra efter förvandling 77,941 R:dr 43 sk. 2 r:st och från

hela Länet erlægges 421 R:dr 9 sk. Kneckte Rotefrihetsmedel af 35 $\frac{35}{192}$ oroterade Hemman; dock är förslag uppgjort till dessa Hemmans rotering. Till Postföring äro anslagne 27 $\frac{1}{2}$ Hemman och 79 Gästgifvaregårdar finnas, utgörande tillsammans 55 $\frac{5}{8}$ mantal.

Stats-bidragen äro icke högre än att de, med afseende å landets beskaffenhet, under en någorlunda förmonlig conjunctur, borde utgå med lätthet; men i anseende dels till 1826 års missväxt, dels de låga prisen å spannmålen, som före och efter nämde år varit gällande, har jordbrukaren icke utan förlägenhet och ansträngning kunnat betala sina Krono-Utskylder. Bevillingen är ostridigt, hvad jordbruket angår, den skatt hvaraf tungan jemnast fördelas emellan de skattdragande, träffar en hvar i mån af dess förmåga att bestrida den, och ännu har man icke, för att uppnå det i afseende på fastigheterna bestämda totalbeloppet för Länet, nödgats uppskatta någon fastighet öfver dess verkliga värde. Väl har det händt att fastigheter vid executiva eller annars tvungna försäljningar icke uppgått till det vid Bevillnings-taxeringen åsatta värdet, men oberäknadt den tillfälliga förlägenheten, har härtill vanligast bidragit att fastigheten af en af sig kommen ägare varit vanhäfdat. Deremot måste

bland de mest betungande Statsbidragen för jordbrukaren, räknas de till löntagare anordnade persedel-räntorne i anseende till sättet för deras utgörande. I spannmåls-räntorne äro ofta indelte sädesslag, som icke produceras å de orter hvarifrån de böra utgå, och genom locala förhållanden i öfrigt så väl i detta afseende som för forslingen, möta ofta för natura præstationen svårigheter, som för ingen del kunnat vara beräknade när indelningen skedde. Dels af denna anledning, dels af farhågan för svårigheten att undgå klander å den till leverering erbjudna varans beskaffenhet, begagnas sällan levererings-rättigheten, utan lösen erlægges oftast till ett belopp som vida öfverstiger både markegång och gångbara priser. Afsigten med markegångs-sättningen är likväl att bestämma det penningbelopp som bör motsvara persedel-räntorna, men denna anstalt synes under närvarande förhållanden, då uppsägningsrätten är ömsesidig, vara i det närmaste ändamålslös, ty den godtyckliga uppstegringen af lösen, som man dermed velat förekomma, är lika obehindrad. Om denna olägenhet skulle förekommas, hvilket till jordbrukarens lättnad i en verkliggen oskälighörda, är att önska, så fordrades likväl den granlagenhet i sättet att välja comiterade för markegångs-sättningen, att de begge

olika interessen hos Räntetagare och Rän-
tegifvare behörigen motvägde hvarannan.
För detta ändamål skulle också en tillök-
ning i forsel-lönen så mycket hellre kunna
äga rum, som den till sitt närvarande be-
lopp verkligen icke motsvarar forsel-skyld-
igheten, synnerligen som forslingen inträffar
vid årstider då väglaget vanligen är
svårt.

Bland kostnader för Rotering och Rust-
ning är Häst-vacance-afgiften för Västgötha
Regemente den, med afseende på Länet i
allmänhet, mest tryckande. Den lär väl
icke öfverstiga hvad det verkligen skulle
kosta att tillhandahålla Rustnings-Hästen,
derföre också hvarje Rusthållare enskilt,
när han beräknar den directa verkan, lär
snarare finna vinst än förlust för sig; men
det betydliga penningebelopp som genom
denna beskattning årligen utföres från Lä-
net, under en tid då afsättningen af Länets
producter är så högst svår, skall nödvän-
digt bidra till penningeförlägenten, då
ingen motsvarande anledning till inkomst
är för handen. Den af Kongl. Maj:t i Nä-
der vidtagne anstalten, hvarigenom en del
Rusthållare blifvit tillåtit, att emot befrielse
från Häst-vacance-afgiften hålla Artilleri-
Hästar, skulle således, om den vidsträckta-
re än hittills, finge tillgodonjutas, vara för
Länet af den mest välgörande verkan.

De år 1822 inrättade entreprenader för skjutsningen vid vissa Gästgifverier inom Länet hafva väl till en del blifvit förnyade efter det första contracts-tiden tilländalupit, äfvensom sådane entreprenader för andra Gästgifverier, under sednare åren blifvit afslutade; men hufvudändamålet dermed, jordbrukets oberoende af den obestämbara skjutskyldigheten, och allmogens afhållande från de anledningar till osedlighet, som Gästgifverielefnaden gifvit, har ingalunda vunnit, ty ingen entrepreneur har hållit egna Hästar till det erforderliga antalet, utan har skjutsningen till största delen blifvit bestridd genom beting med angränsande grannar, merendels de samma som förut utgjordt Reserv-skjutsen, och förhållandet har således i förberörde afseenden varit i det närmaste oförändradt, men entreprenaden har emedlertid föranledt en samlad contant utgift, som bidragit att betunga jordbrukaren. Denna erfarenhet, som visserligen icke varit beräknad när anstalten vidtogs, härleder sig uppenbart derifrån att skjuts-anstalten icke anlites i den mon att skjutsningen skulle med vinst kunna af en entrepreneur bestridas med egna Hästar. Emedlertid har anstalten på många ställen upphört och det synes vid anförde förhållandet icke troligt att den vidare mera allmänt antages. Væghållnings-

skyldigheten är icke allenast i allmänhet ganska känbar, utan äfven högst olika tryckande på olika orter i mån af vägarne olika mängd, den olika tillgången å lagningsämnen och vägarne, med afseende å läget och jordmånen, olika svårighet att underhålla. Att denna börda ensamt vidlådar jordbrukaren torde förtjena anmärkning. Det naturliga är utan tvifvel att en hvar bidrager till vägarne underhåll i den mån han behöfver begagna dem, och efter denna grundsats borde jordbrukets bidrag otvifvelaktigt blifva ringa i jämförelse med hvad som borde lemnas från andra näringar, såsom Handeln och framför allt Bruksrörelsen; men en riktig fördelning deraf, eller rättare sagt, ett annat förhållande än det närvarande, läser svårigen kunna åstadkommas annorlunda än att Staten öfvertager väghållningen, emot en viss afgift af hvarje vägfarande. Med väsendtlig vinst för jordbrukaren, skulle han kunna härtill lemna betydligt bidrag genom visst efter Hemmantalet bestämt årligt understöd, antingen i contant eller i arbete, som i anseende till penningebristen, vore för honom förmånligare. Genom en sådan anstalt skulle också väghållningen blifva fullkomligare än den nu är, ty på det jordbruket icke må försummas, måste nu väglagningen dels inskränkas till vissa

årstider, dels bestämmas till tider som göra arbetet mindre gagneligt än det borde vara och ofta alldeles onyttigt.

De bifogade Tabellerne äro grundade på 1826 års Räkenskaper, så vidt förhållandet af dem kunnat inhämtas; men beloppet af utsädet och dess afkastning, antalet af underhållne kreatur, bidraget till clereciets underhåll, fattigförsörjning, skjuts, våghållning, diverse onera och allmänna besvär är uppgifvit af Krono-Betjeningen hvar för sin ort, efter derom inhämtade upplysningar, hvarmed jag, genom särskilda skrivelser till Länets Possessionater och Presterskap anmodat dem att tillbandagå. När man jemför den i Tabellen upptagne spannmåls-productionen med Länets folk-mängd, visar sig det märkbara förhållande att denna production utgörande tillsammans 429,622 tunnor, fördelad emellan Länets 155,263 innevånare, lemnar icke fyllest 3 tunnor för personen, ett belopp som i allmänhet anses åtgå för underhållet, hvaraf vill synas som om productionen icke lemnade något öfverskott till afsalu åt andra orter; men erfarenheten visar likväl, genom den stora salutillgången efter hvarje någorlunda gynsam skörd, mer än tillräckligt att ett sådant öfverskott till betydligt belopp verkligen finnes, helst spannmål från andra orter visst icke hitföres till belopp

som i någon mån motsvarar salutillgången. Öfverskottet måste således tillkomma genom användandet af Potatoes-productionen hvilken också för det stora antalet af Torpare och Backstuguhjon, utgör det hufvudsakligaste näringsmedlet.

Då jag jemfört Tabellen dels med de särskilda uppsatser jag äger öfver rymden af den öppna åkerjorden till hvarje särskilt Hemman och Bylag dels med Presterskaps uppgifter till Bevillnings-taxeringen öfver deras inkomst af Tertial-tionden, dels ock med de år 1822 afgifne Tabellerne från andra Län, som till vidd och beskaffenhet någorlunda med Skaraborgs Län sammanträffar, har jag funnit en öfverensstämmelse som icke gifver anledning till någon felaktighet i Tabellen, för hvars tillförlitlighet och fullständighet alla tillgängliga upplysningar dessutom blifvit begagnade.

Kostnaden för Rustning och Rotering är beräknad till 58 R:dr för hvarje Nummer vid Skaraborgs- och Vestgöthadahls Regemente såsom utgörande det belopp, hvilket vid förstnämde Regemente, efter särskilte contracter erlägges i vacance-afgift för de Rotar hvilka till Under-Officerares aflöning och andre sådane behof hållas vacante. Deremot är den upptagen till 114 R:dr vid Vestgötha Regemente och 133 R:dr 13 sk.

vid Lif-Regements-Hussar-Corps, för hvarje Rusthåll i hvilka belopp, kostnaden för karlen är beräknad, lika som för Skaraborgs Regemente, med tillägg af hvad kostnaden för beklädnad, utredning och beväring, enligt den år 1825 meddelte Nådiga framställningen om Passevolance för dessa Regementen, öfverstiger den för Skaraborgs Regemente bestämda årliga beklädnads-afgiften; hvarjemte för Hästens underhåll är för begge Regementerna tillagdt, hvad den för Vestgötha Regemente fastställda Hästvacance-afgiften utgör efter medeltalet af de fem sistförflutne årens Markegångspris.

Policen handhafves af Krono-Betjeningen med biträde af de för hvarje Bygdslag af menigheten valde Ordningsmän. Närmaste vården härå tillhör Krono-Länsmännen, hvilkas directa beröring med folket, så väl i detta afseende som i mångfaldiga andra ärenden, fordrar en urskillning och granlagenhet, hvarpå man kuappast skulle kunna göra anspråk, när man besinnar dessa Tjenstemäns i allmänhet ytterst svaga Lönevilkor. Om förbättring deri är också hemställd gjord i sammanhang med det i Nåder anbefallte Förslaget till förändrad reglering af Lands-Stats-lönerne i allmänhet, i anledning hvaraf man också vågar hoppas

hoppas att den snart tillvägabringas. För Barnundervisningen finnas i 17 Landt-Socknar af Vadsbo Härad, Folkskolor efter Bell-Lancasterska methoden, de flesta inrättade under de sednast förflutne fem åren. Bland dem utmärka sig för inrättningens fullständighet och vidsträckthet, en i Udenäs Församling, på enskilt bekostnad anlagd af Professoren *Norder*, som jemväl skänkt fond till årlig lön för Läraren; 2:ne i Fredsbergs Församling, deraf den ena är bekostad af nådegåfvor, som Kongl. Maj:t vid resor genom Församlingen, täckts lemna för detta ändamål, samt en i Bellefors Församling, på enskilt bekostnad anlagd och försedd med lön för Läraren, af Öfversten och Riddaren Friherre *Stuhre*. — Hvardera af dessa Skolor lemna utrymme för och begagnas med särdeles tillfredsställande framgång af åtminstone 50 barn i sender. Vid den af Professor *Norder* anlagda Skolan för Udenäs Församling finnes väl inrättad bostad för ett stort antal barn, hvilken varit särdeles nödvändig då den folkrika Församlingen har en utsträckning af flere mil och många af dess innevånare således icke utan denna anstalt skulle kunnat begagna Skolan.

För öfrigt finnas sådane Skol-inrättningar vid Mariædahl i Huseby Församling

af Kinnefjerdings Härad, vid Traneberg af Otterstads Församling och Kållands Härad, i Eggby af Varnhems Församling och Valle Härad, i Tådeneds Församling af Kållands Härad, i Härenbeds Församling af Kinnefjerdings Härad och i Kyrkefalla Församling af Kåkinds Härad. De tvenne förstnämde äro stiftade och underhållas genom enskilt frikostighet, den vid Mariædahl af Majoren och Riddaren af Kongl. Nordstjerne-Orden Grefve *Piper* och den vid Traneberg af Lagmannen *Carl von Becker*, begge lika vidsträckta och väl ordnade som de jag förr utmärkt för dessa egenskaper. Kostnaden till Skol-inrättningen i Varnhem, hvartill ett särskilt Hemman af $\frac{1}{2}$ mantal blifvit inköpt, är till största delen bestridd af Biskopen och Commendeuren, Doctor *Weideman*. I Tådened är Skol-inrättningen tillvägabragt genom användande af äldre Testaments-fonder för Barnundervisningen, med betydligt bidrag af en i Församlingen boende Possesionat, Grosshandlaren *Kellberg*, men för öfrigt äro inrättningarna af Församlingarna bekostade.

Helsovården handhafves af socknarnes Kyrko-Råd, under inseende och efter för hvarje särskilt tillfälle meddelta föreskrifter af Länets begge Provincial-Läkare, biträdde af de i orten stationerade Bataillons-Läkarne. Denna vård försvåras betydligt

af allmogens fördom mot anordnade läkemedel och obenägenhet att iakttaga gifna föreskrifter, men yppade farsoter hafva likväl nästan alltid blifvit snart hämmade och förödelsen deraf har aldrig varit betydlig. Fattigförsörjningen bestrides af Församlingarne dels genom de mest torftigas inrymmande och underhållande i dertill inrättade Fattigstugor, dels genom bestämde understöd åt dem, som, ehuru oförmögna att helt och hållet sörja för sin bergning, äga mera förmåga att dertill bidra. Under sistlidna år fordrade denna anstalt, i anseende till 1826 års missväxt, utomordentliga ansträngningar, hvilka likväl underlättades genom det från Staten, mot lindriga betalningsvilkor, lemnade betydliga understödet; men på många ställen medtogos ändock för de contante utgifterne, socknarnes Fattig-Cassor (som under många år blifvit samlade till fonder, hvaraf endast den årliga räntan varit beräknad att utgå till de fattigas uppehälle.) Då de för tillfället beredde ökade tillgångar på arbetsförtjenst, dels vid Vanäs Fästning, genom Kongl. Maj:ts Nådiga föranstaltande, dels hos enskilte, som dertill kunde äga förmåga, ingalunda vore för behofvet tillräckliga, utan mången, ehuru arbetsför, måste såsom fattighjon understödast af socknarne.

För rofdjurs utdödande finnes ett, år 1823, anskaffadt Jagt-tyg, med hvars begagnande skallgångar årligen anställas, hvarjemte för rofdjur som fångas vid andra tillfällen, gifvas belöningar af Länets innevånare till olika belopp, i olika orter, efter särskilt derom träffade öfverenskommelser, äfvensom till Länets Jagt-Cassa årligen betalas 2 sk. Banco af hvarje helt Hemman.

I Mariestad finnes en Sparbank, som inrättades år 1822 med en fond som sedermera ökat sig och nu utgör 13,129 R:dr Banco. Dessutom äro särskilda Sparbankar för arbetarne vid de Commerce-Rådet och Riddaren *Santesson* tillhöriga Carlsfors Alunbruk och Bromö Glasbruk, hvilkas fonder utgöra vid Carlsfors 1,824 R:dr 5 sk. 10 r:st och vid Bromö 9,788 R:dr 5 sk. 4 r:st allt Banco.

Sockne-Magaziner finnas i 151 särskilda socknar med fonder som tillsammans uppgå till ett Spannmålsbelopp af 9,201 $\frac{1}{2}$ Tunnor. Dessa inrättningar, så som de nu allmänt förvaltas, förfela alldeles ändamålet, att af de ymnigare skördarne samla och bespara förråd för behofvets afhjelpande då missväxt inträffar, ty hvarje år vid vartiden innan ännu den blifvande skörden kan beräknas, utlånas hela fonden, så vidt sig göra låter, och på många ställen är äfven den öfverenskommelsen, att om icke

lån sökas för hela Spannmåls-tillgången, äro socknemännen pligtige att hvar i mon af sin andel i Magazinet, taga lån. Återbetalningen bestämmes till den påföljande hösten, då låntagaren, om årets skörd misslyckats, ökat sin förlägenhet genom, en skuldsättning, som på förberörde sätt ofta varit tvungen utan att hafva påkallats af behof för hans bergning; och vid inträffande verkligt behof af undsättning, består Magazins-fonden endast af fordringar som skulle afbördas med samma gröda hvars otillräcklighet gjort undsättningen nödvändig, så att fonden i sjelfva verket icke i minsta mon bidrager att afhjelpa förlägenheten. Den föranleder snarare till misshushållning genom den sjelfskrifna utborgningen, som mången obetänksamt begagnar, och lånen äro dessutom betungande, genom en dryg ränta, som, der fonden hunnit till en viss höjd, användes till bidrag för Fattigförsörjning, underhåll af Skolnrättningar och andra sådane utgifter, som af socknarne gemensamt böra bestri- das. Härigenom beredes visserligen ett gagn som icke är utan vigt; men det hörer för ingen del till Magazinet rätta bestämmelse. Om denna skall uppnås, måste den på vinst för Magazinet beräknade utlåningen alldeles upphöra och ingen Spannmål utborgas annorlunda än då en missgynsam

skörd gjort behof deraf, utan för öfrigt endast för hvarje år utbytes, till förekommande af förskämning. Om fonden dertill samlades under år då öfverflöd å Spannmålen vore för handen, skulle man kunna antaga den till minst 4 Tunnor af hvarje helt Hemman, utan att sammanskottet blefve särdeles kämbart, men denna tillgång voro vid inträffande missväxt af vida mer värde än den ränte-vinst som nu genom de årlige utlåningarne inbegripas. Inom en Församling är redan om sådan inrättning träffad öfverenskommelse, som nyligen af Kongl. Maj:t i Nåder blifvit fastställd.

Inga Krogar för vägfärandes behof äro anlagda, emedan de ansetts icke behöflige, då inga mera allmänt besökta vägar finnas, som icke äro försedde med Gästgifvaregårdar, der mat och bränvin bör hållas till salu. Inom hela Länet finnes således å Landet endast trenne särskilt tillätne Krogar, nemligen: en vid Dahlaholm nära Lunds brunn, egentligen med afseende å Vårdshushållningen för deras Betjening som besöka brunnen och 2:ne vid Rödesund, der Götha Canal utfaller i Vetteru och dessutom hållas tvenne större Marknader om året, så att den der förefallande större trafiken gjort Krogarne nödvändiga.

5:o Städer.

Mariestad med 1,303 innevånare, deraf 877 skattskrifne.

Skara med 1,472 innevånare, deraf 852 skattskrifne.

Lidköping med 1,686 innevånare, deraf 1,088 skattskrifne.

Sköfde med 678 innevånare, deraf 410 skattskrifne.

Hjo med 535 innevånare, deraf 335 skattskrifne.

Falköping med 472 innevånare, deraf 292 skattskrifne.

De stadsmanna-näringar som idkas i dessa Städer bestå af Handtverkerier och Handel, till någon del med landets producter, men väsendtligast med Sill, Salt, Specerier och Kramvaror, som från Götheborg hitföras och till ortens innevånare försäljas. Jordbruk idkas äfven i betydlig mån i alla Städerna och utgör för Falköping till och med dess hufvudsakligaste näring. Dels härigenom, dels emedan ingen af Städerna är så folkrik att consumption af Landtmanna-producter der kan vara betydlig, och då för öfrigt köpmännen hittills föga befattat sig med spannmåls-handel, kunna Städerna icke anses hafva något viktigt inflytande på landets cultur och näringar. Stadsmanna-rörelsen är deremot helt och hållet beroende af Landt-

mannens vilkor i den angränsande orten, då vidsträcktare tillfällen för afsättning af Handels- och Handtverks-varor sällan gifvas. Denna rörelse har således minskats i den mon Landtmannens tillgångar varit förknappade ömsom genom missväxter och oerhördt låga spannmåls-priser; men detta oaktadt har beståndet hos Städernes Näringssidkare under de sednare åren visat sig mindre vacklande än under en kort förutgången period och anledningen härtill ligger uppenbarligen i de flestes mera granlaga vård om sin näring och varsammare hushållning, sedan erfarenheten genom mångfaldigas undergång visat de vådliga följderna af flärd och lättsinniga beräkningar.

I hvarje Stad finnes Läkare utom i Falköping och Hjo, vid hvilken sistnämde en Läkare likväl är boende på blott $\frac{1}{4}$:dels miles afstånd. Man har väl sökt att anställa om en Bataillons-Läkares stationerande i Falköping der en sådan både för Staden och den angränsande orten vore ganska behöflig; men i anseende till Stadens innevänares i allmänhet knappa vilkor har af dem icke kunnat utfästas det härtill erforderliga bidraget, derföre anstalten hittills icke kunnat tillvägabringas, utan det nödvändiga Läkarebiträdet måste vid påkommande behof, anskaffas från aflägsnare orter.

Af Undervisnings-Verk finnas i Skara, jemte Gymnasium, en högre Lärdoms-Skola, i Mariæstad en lägre Trivial-Skola, i Lidköping en Stads-Skola samt i Sköfde, Hjo och Falköping Pedagogier, allt på Statens bekostnad, oberäknadt att Städerna underhålla Byggnaderne utom i Skara, der endast Bostad för Rector-Skolæ af Staden bekostas, och att Mariæstad med 33 R:dr 16 sk. Banco årligen bidrager till aflöning för en Collega. Dessutom är en Vexelundervisnings-Skola, efter Bell-Lancaster-ska methoden inrättad i Lidköping, genom Stadens innevänares föranstaltande, sedan Kongl. Maj:t, under resor genom Staden, täckts dertill i Nåder lemna betydliga bidrag. Sådane bidrag har Kongl. Maj:t jemväl täckts i Nåder gifva för en lika beskaffad inrättning i Mariæstad, der också anstalter för dess tillvägabringande, hvartill hör nybyggnad af Skolhus, äro vidtagne, så att Skolan förmodas under nästkommande år kunna öppnas.

I hvarje Stad finnes Fattighus, der de mest orkeslöse fattighjonen inrymmas, och så väl till deras som öfriges fattiges försörjning lemna Städernes innevänare årliga bidrag, hvilka vanligen fördelas efter hvars och ens taxation till bevillning för näring och rörelse.

Inga prohibitiva författningar finnas till förmon för någon särskilt af Länets Städer, och endast i Mariæstad och Lidköping uppbäras Bro- och Hamppenningar till belopp af 120 R:dr för den förra och 66 R:dr 32 sk. för den sednare Staden. Vid Hjo Stad, som lika med Lidköping och Mariæstad är belägen vid segelbart vatten, finnes ingen sådan anstalt för in- och urlastning, att slik afgift der kan äga rum.

Mariæholm å Lands-Canzliet den 2 Augusti 1828.

ARV. ARV:SON POSSE.

G. P. Möller. F. G. L. Funch.
